

Lamberg, Marko, *Dannemännen i stadens råd. Rådsmanskretsen i nordiska köpstäder under senmedeltiden*. Monografier utgivna av Stockholm stad 155. Stockholmia förlag, Stockholm 2001. 425 sivua. ISBN 91-7031-114-5

Vertaileva tutkimusnäkökulma on usein erittäin hedelmällinen mutta myös hyvin työläs toteuttaa. Historioitsijan, varsinkin keskiajan tutkijan, on vaikeaa löytää vertailukelpoista aineistoa eri kohteista, puhumattakaan työmäärästä joka olisi käytettävä erilaisten alkuperäisaineistojen tutkimiseen. Usein vertailevaa tutkimusta tehdäänkin siten, että tutkimusprojektin jäsenet perehtyvät kukin yhteen tutkimuskohteeseen ja vertailevat toistensa tuloksia. Tai sitten yksittäinen tutkija perehtyy yhden kohteen alkuperäisaineistoon ja vertailee sitä muihin kohteisiin tutkimuskirjallisuuden avulla.

Marko Lambergin tutkimus kolmen pohjoismaisen kaupungin raatimiespiireistä eroaa tässä suhteessa edukseen. *Dannemännen i stadens råd. Rådsmanskretsen i nordiska köpstäder under senmedeltiden* käsittelee Tukholman, Bergenin ja (tuolloin Tanskaan kuuluneen) Malmön raatimiehiä ja heidän perhepiiriään 1300-luvulta reformaation aikoihin asti. Paremman lähdetilanteensa ansiosta Tukholma dominoi tutkimusta jossakin määrin, mutta Lamberg on perehtynyt yhtä lailla Bergenin ja Malmön alkuperäislähteisiin. Hän käsittelee näitä kolmea kaupunkia sekä niiden raatimiespiirejä kautta teoksen vertaillen oloja, keskustellen kulloisestakin lähdetilanteesta ja aineiston tulkintamahdollisuuksista.

Keskiössä on raatimiespiirin, kaupungin johtavan ryhmän rakenne, sosiaalitaloudellinen asema sekä suhde ympäröivään yhteisöön. Lamberg linkittää tutkimuksensa kansainväliseen keskusteluun kaupunkieliitin sisäisestä dynamiikasta ja pyrkii selvittämään, muodostiko pohjoismaisten kaupunkien raatimiespiiri eristäytyneen eliittiryhmän — vaiko suhteellisen avoimen piirin, joka oli kanssakäymisissä vaatimattomampien kaupunkilaisten kanssa. Muistuttiko pohjoisen eliitti sellaisia sulkeutuneita valtapiirejä, joita tunnetaan erityisesti Venetsian ja Nürnbergin kaltaisista kaupungeista? Miten raatimiesryhmän avoimuus tai

sulkeutuneisuus näkyi avioliittomenettelyissä, sosiaalisessa kanssakäymisessä, vallankäytössä, asumisessa ja kaupunkien rakenteessa, kirjallisen ilmaisun konventioissa?

Marko Lamberg lähestyy näitä kysymyksiä tarkastelemalla kolmen kaupungin raatimiespiirejä, raatimiesten perheitä ja sukulaissuhteita, virkakausia ja vastuutehtäviä, asuinpaikkoja ja vallankäyttöä. Teos jakautuu kolmeen osaan. Johdantoluvun ja kysymyksenasettelun jälkeen Lamberg tarkastelee ensin itse raatimiehiä — keitä he olivat, mistä tulivat; minkä ikäisinä he pääsivät raatimieheksi ja millainen taloudellinen ja yhteiskunnallinen asema oli edellytyksenä raatimieheksi valitsemiselle. Toisessa osassa tarkastelu laajenee raatimiespiirien perheisiin: millaisia olivat avioliittositeet, mitä sukulaissuhteet merkitsivät raatimiehelle tai yhteiskunnalliselle nousulle, mikä oli naisen ja miehen asema raatimiespiirien avioliittoratkaisuissa ja valtastrategioissa.

Kolmannessa osassa tarkasteltavana on erityisesti raatimiesten suhde ympäröivään yhteisöön ja yhteiskuntaan: miten raatimiespiiri ryhmänä erottui muusta kaupunkiyhteisöstä, millainen merkitys kiltatoiminnalla oli ryhmän määrittäjänä, millaisia tehtäviä ja miten raati hoiti ja mikä oli raatimiesten suhde valtaan ja vähäisempiin kaupunkilaisiin. Tutkimus kiinnittää huomiota keskiaikaisiin käsityksiin kunniaista ja häpeästä sekä siitä, miten nämä ominaisuudet linkittyivät varallisuuteen ja yhteiskunnalliseen asemaan. Erityistä huomiota saavat paikallisten ja saksalaisten raatimiesten väliset usein jännitteiset suhteet. Taustatarinana kulkee kolmen eri valtakunnan historia ja koko kaupungistuvan Euroopan historia, joka linkitetään kansainväliseen tutkimukseen ja keskusteluun.

Keskiaikainen aineisto on tunnetusti hajanaista ja niukkaa, mutta toisaalta keskiajan tutkijat analysoivat sitä parhaimmillaan hyvin monipuolisesti. Lamberg on selvittänyt niin sukulais- ja perhesuhteita, asuinpaikkoja ja eri kaupunginosien varallisuutta, asiakirjojen kuvauskonventioita, taloudellista ja verotuksellista asemaa kuin rikkomuksiakin. Tämän tietomäärän uudenlainen käsittely onnistuu osittain tietotekniikan ansiosta, mutta on tutkijan ansiota, että lukemattomien yksittäisten toimijoiden ja tekijöiden muodostama verkosto pysyy hänen hallinnassaan ja saa tulkintansa.

Lamberg toteaa, ettei tarkasteltavissa pohjoismaisissa raatimiespiireissä kehittynyt endogamista, taloudellisesti sulkeutunutta ja omilla alueillaan elävää huippueliittiä. Yhteiskunnalliset erot eivät vaikuta yhtä jyrkiltä eivätkä aikalaiset eritelleet niitä yhtä hienopiirteisesti kuin Keski-Euroopan kaupungeissa. Pohjoismaisista raatimiehistä ei esimerkiksi yleensä käytetty juhlavampia laatusanoja kuin muustakaan porvaristosta, kun taas eteläisemmissä Euroopan kaupungeissa tehtiin selkeämpi retorinen ero eliitin ja muiden porvariain välillä. Lamberg vertailee myös eri kaupunginosien varallisuutta ja toteaa, että vaikka raatimiehet usein asuivat samoissa osissa kaupunkia, tämä selittyy pikemminkin käytännöllisillä tekijöillä (tärkeiden liikenneyhteyksien sijainnilla jne.) kuin halulla eristäytyä omaan, elitistiseen kaupunginosaansa.

Tietyllä tavoin raatimiespiirit kuitenkin muodostivat ja pyrkivät muodostamaan oman ryhmänsä. Tätä kuvastaa muun muassa kauppiaiden ja varakkaiden kauppiaiden hallitseva asema raadissa; raatimiehen tuli olla varakas, koska hän

joutui toisinaan suorittamaan omasta kukkarostaan kaupungin menoja, ja toisaalta tällaisella varallisuuden vaatimuksella suljettiin vähävaraiset pois tärkeimmistä vastuutehtävistä. Samoin on havaittavissa, että raatimiesperheiden tyttäret avioituivat ensisijaisesti kauppiaiden, ei käsityöläisten kanssa. Tietyt huvitapahtumat oli tarkoitettu nimenomaan ylimmille piireille; alimpiin sosiaaliluokkiin ja rikoksiin liittyviä häpeällisiä paikkoja ja ihmisiä kartettiin. Vallan ja oikeuden käyttäjänä raati kykeni usein torjumaan itseensä kohdistuvan kritiikin; kaupunkilainen saattoi joutua hyvin vaikeaan asemaan, mikäli hän erehtyi valittamaan tuomioista tai solvaamaan raadin jäseniä. Raati ei toisaalta edustanut ylintä hierarkiaa, vaan oli puolestaan voimaton korkean aatelin ja papiston tekemien rikkomusten edessä.

Lamberg analysoi ansiokkaasti sukulaisuuden merkitystä. Hän korostaa, että korkea kuolleisuus muutti jatkuvasti perheiden rakennetta ja tulevaisuudennäkymiä - mieslinjat katkesivat ja tärkeinä jatkuvuutta tuovina linkkeinä toimivatkin usein (tyttärien kautta) vävyt, isoveljet tai äidin perhe ja sukulaiset. Vaikka raatimiehet ovat aineistossa pääasemassa, Lamberg kommentoi usein osuvasti ja perehtyneesti yhteisön naisten asemaa. Eikä hän vain totea naisten tärkeää asemaa resurssien välittäjänä, vaan kommentoi miehen ja naisen hierarkkista asemaa aikakauden yhteiskunnassa — naisen merkitystä tärkeänä miesten välisenä linkkinä mutta toisaalta hänen vähäisempiä mahdollisuuksiaan vaikuttaa niihin resursseihin, joita hänen kauttaan kyllä välittyi. Tutkimus tarjoaa esimerkin siitä, miten sukupuolihistorian kysymyksiä voi onnistuneesti kommentoida osana tutkimusta, jonka painopiste on toisaalla. Yksittäisten elämäntilanteiden kautta Lamberg valottaa kiinnostavasti naisten kuin miestenkin valinnanmahdollisuuksia tai toimintatilaa.

On haastava urakka kuljettaa mukana kolme kaupunkia niin, että tutkimus muodostaa kokonaisuuden, josta paikalliset erot silti tulevat näkyviin. Lamberg kuitenkin onnistuu tässä sängen hyvin, vaikka lukijan onkin hetkittäin oltava tarkkana, mikäli haluaa muistaa kunkin kaupungin erityispiirteet. Raatimiespiirien asemaan vaikutti muun muassa suhde kruunuun ja esivaltaan sekä saksalaisiin kauppiaisiin — jotka Bergenissä erottautuivat omaksi hallinnolliseksi ryhmäkseen — samoin kuin maantieteelliset tekijät. Kolmen kaupungin välillä on yhtäläisyyksiä, mutta myös melkoisesti eroja mitä tulee raatimiesten asemaan, varallisuuteen, vallankäytön mahdollisuuksiin; yhdelle raatimiespiirille ominaisia piirteitä ei siis voi noin vain yleistää toiseen.

Teoksen on kustantanut Tukholman kaupunki ja se on ilmestynyt sarjassa *Monografier utgivna av Stockholms stad* 155. Ruotsin kieli on varmasti hyvä ratkaisu huomioon ottaen tutkimuskohteen ja keskeisen yleisön. Ulkoasultaan kirja on toisaalta näyttävä, toisaalta leveähkö kaksipalstainen taitto tekee lukemisen hiukan raskaaksi, ja sitä rasittavat ajoittaiset painovirheet — peräkkäiset sanat ovat ilmeisesti taittovaiheessa liimautuneet toisiinsa. Nämä ovat kuitenkin pieniä kosmeettisia ongelmia. Kattava liitepaketti avautuu lukijalle hyvin ja kertoo raatimiespiirien verotuksesta, raatimiesten liikkuvuudesta, vuotuisista tehtävistä, kriisien vaikutuksista, asuntojen sijainnista ja oleskelusta muilla paikkakunnilla. Ne antavat lukijalle käsityksen siitä, miten kattavia kustakin kaupungista saatavat tiedot ovat. Erityiskiitoksen ansaitsee asiarekisteri.

Marko Lambergin väitöskirja tarjoaa esimerkin niistä mahdollisuuksista ja haasteista, joita historioitsija kohtaa tehdessään vertailua niukan keskiaikaisen aineiston pohjalta. *Dannemännens i stadens råd* on kiinnostava, monipuolinen ja tärkeä teos, jolla on annettavaa varsinkin kaupunki-, eliitti- ja perhehistorian tutkijoille ja näistä aihepiireistä kiinnostuneille — mutta myös niille, jotka tahtovat muuten perehtyä keskiaikaisten pohjoismaisten kaupunkien historiaan.

Anu Lahtinen, FM, tutkija
Turun yliopisto/Rijksuniversiteit Groningen
anulah@iki.fi